

El perfil sociolingüístic dels alumnes extracomunitaris dels cursos de català per a adults

Introducció

Des del Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL) hi hagut, al llarg dels anys, un interès permanent per conèixer el perfil sociolingüístic dels alumnes dels cursos de català per a adults. Fruit d'aquest interès són els estudis que regularment s'han fet per descriure i caracteritzar les persones que s'hi inscriuen.

Des de l'any 1989 la font emprada per caracteritzar sociolingüísticament els alumnes dels cursos ha estat, de manera ininterrompuda, la fitxa d'inscripció. La informació obtinguda d'aquests estudis ha permès fer una aproximació descriptiva del perfil dels alumnes i detectar i identificar els canvis més rellevants que s'han anat succeint, tant des de la perspectiva del conjunt del territori o d'una àrea determinada com temporal.

Aquests tipus d'estudis, doncs, han servit per conèixer més com són els alumnes dels cursos de català, amb l'objectiu de:

- Conèixer la situació sociolingüística dels alumnes i de cada centre de normalització lingüística (CNL) i tenir-la en compte en l'organització de nous cursos.
- Dissenyar estratègies que permetin arribar a nous alumnes.
- Relacionar els cursos de català amb les activitats de dinamització que es duen a terme des de cada municipi (activitat associativa, situació laboral, etc.).
- Dissenyar activitats de suport a l'aprenentatge del català adequades al perfil majoritari dels alumnes (edat, sexe, procedència, etc.).

L'any 2000 el CPNL es va plantejar fer l'estudi només dels alumnes no comunitaris. Una de les principals raons per orientar-lo d'aquesta manera era, d'una banda, la constatació que els darrers anys el col·lectiu d'alumnes de procedència no comunitària anava augmentant d'una manera significativa i, de l'altra, la hipòtesi que aquest col·lectiu tenia uns trets específics que diferien dels de la resta d'usuaris. Va ser, doncs, per aquest motiu que la Direcció General de Política Lingüística va dur a terme aquest estudi a través de l'Institut de Sociolingüística Catalana.

Objectius i metodologia

L'objectiu principal ha estat analitzar els trets més significatius dels alumnes extracomunitaris inscrits als cursos de català per a adults del Consorci per a la Normalització Lingüística, descriure'n el perfil sociolingüístic i conèixer-ne la distribució específica a cada centre.

L'anàlisi s'ha desenvolupat a partir de la informació registrada en les fitxes d'inscripció recollides a cada un dels centres adscrits al CPNL: en total, 22 centres i 2.401 fitxes. Les fitxes d'inscripció corresponen als cursos generals de llengua iniciats entre l'octubre de 2000 i el gener de 2001. L'empresa que l'ha dut a terme és el Centro Informático de Estadísticas i Sondeos (CIES).

L'estructura metodològica que s'ha seguit en el processament de les dades ha estat la següent: adaptació de la base de dades, creació del diccionari en *soft-tier*, enregistrament de dades, verificació de la informació, depuració de la informació, codificació de les variables obertes (població i idioma), tractament estadístic de la informació (processament de la informació de les fitxes necessària per a l'anàlisi), redacció i edició d'un informe de resultats i disseny de la presentació.

Marc general: població extracomunitària i alumnes del CPNL

Segons dades del Departament de Benestar Social, l'any 2000 hi havia a Catalunya 167.894 residents de països no pertanyents a la Unió Europea, que constituïen el 2,70% del total de la població, mentre que els residents de països comunitaris (incloent-hi Suïssa) en representaven el 0,77%; en total, un 3,46% de residents estrangers. Com es desprèn de la taula 1, per països no comunitaris, els originaris del Marroc ocupaven la primera posició, amb un 33,8% del total d'estrangers, seguit amb força distància de Perú (4,9%), Xina (4,0%), Gàmbia (3,5%), República Dominicana (3,4%) i Equador (2,5%).

D'altra banda, cal destacar que l'aug-

Autors

Laura Puigdomènech
i Joan Solé Camardons
Institut de Sociolingüística Catalana

L'any 2000 el Consorci per a la Normalització Lingüística es va plantejar la necessitat d'un estudi sobre els alumnes extracomunitaris que assistien als seus cursos davant la constatació que el nombre d'aquests alumnes augmentava significativament i que tenien uns trets específics que diferien dels de la resta, cosa que feia preveure la necessitat de canvis en les estratègies de treball dels centres. Aquest article és un resum dels resultats d'aquest estudi.

Taula 1. Residents a Catalunya per països, any 2000

Ordre	Nacionalitat	A Catalunya	% Estrangers
1	Marroc	72.748	33,8%
2	França	10.721	5,0%
3	Perú	10.549	4,9%
4	Alemanya	9.594	4,5%
5	Xina	8.547	4,0%
6	Itàlia	7.519	3,5%
7	Gàmbia	7.503	3,5%
8	Rep. Dominicana	7.295	3,4%
9	Regne Unit	6.444	3,0%
10	Equador	5.392	2,5%
11	Filipines	4.629	2,2%
12	Pakistan	4.282	2,0%
13	Colòmbia	3.890	1,8%
14	Argentina	3.834	1,8%
15	Paisos Baixos	3.628	1,7%
16	Cuba	3.203	1,5%
17	Portugal	3.145	1,5%
18	Senegal	2.782	1,3%
19	Algèria	2.505	1,2%
20	Bèlgica	2.318	1,1%
21	EUA	2.160	1,0%
22	Brasil	1.987	0,9%
23	Xile	1.930	0,9%
24	Índia	1.833	0,9%
25	Suïssa	1.663	0,8%
26	Uruguai	1.426	0,7%
27	Romania	1.283	0,6%
28	Rússia	1.265	0,6%
29	Japó	1.196	0,6%
30	Ucraïna	979	0,5%
31	Altres UE	2.070	1,0%
32	Altres resta món	16.676	7,8%
	Total	214.996	100,0%

Font: Informe sobre el desenvolupament del Pla interdepartamental d'immigració 1993-2000, web del Departament de Benestar Social

ment a Catalunya de la població extracomunitària al llarg d'aquests darrers anys també es reflecteix en les dades que es disposen sobre el país de procedència de l'alumnat dels centres del CPNL. Així, si bé el curs 1997-1998 aquest col·lectiu només constituïa el 3,71% del total dels alumnes, durant el curs 2000-2001 en representava el 12,29%, dels quals el 7,03% correspon als inscrits als cursos generals de llengua durant el període en què s'ha dut a terme l'estudi (octubre 2000-gener 2001).

Resultats

Nombre d'alumnes per centre de normalització lingüística

L'estudi es basa en les 2.401 fitxes d'alum-

nes extracomunitaris dels cursos generals del període d'octubre a gener de 2000-2001 que es van recollir als centres del Consorci. D'aquests, els alumnes del CNL de Barcelona en constitueixen gairebé el 35%; en segon lloc, se situa el CNL de Girona, que aplega l'11,9%; els CNL del Maresme-Mataró, el Vallès Oriental i el Vallès Occidental ocupen, respectivament, el tercer, el quart i el cinquè lloc, amb el 6,4%, el 5,6% i el 4,5% del total d'alumnes. A la resta de centres, el nombre d'inscrits extracomunitaris no supera la centena.

Nombre d'alumnes per tipus de curs

Per tipus de curs, s'observa que la gran majoria d'inscripcions corresponen a cursos de coneixements de llengua orals. Així, en els nivells orals inicials, bàsics i elementals es concentren el 86,3% dels alumnes inscrits, mentre que en els nivells que inclouen coneixements orals i escrits hi ha matriculats el 13,0%. Cal assenyalar que el tipus de curs que aplega una quantitat més elevada d'inscripcions és, amb molta diferència, el de coneixements orals inicials, amb un percentatge del 63,4%, la qual cosa suposa 1.523 alumnes. El segueixen els cursos de coneixements orals bàsics (16,3%), el de coneixements orals i escrits elementals (7,2%) i el de coneixements orals elementals (6,5%). El tipus de curs amb un percentatge més baix d'inscripcions és el de coneixements orals i escrits avançats.

Dades d'identificació: sexe, edat i lloc de naixement

Pel que fa al sexe, és important subratllar que quasi tres quartes parts de l'alumnat són dones (72,55%); quant a l'edat, la mitjana dels inscrits és de 33 anys. El grup d'edat amb un percentatge més alt és el dels alumnes entre 25-34 anys, que representa el 42,36% del total, mentre les persones de més de 44 anys constitueixen el grup amb una presència més petita (11,58%).

Respecte al lloc de naixement, el gruix dels alumnes extracomunitaris és constituït pels originaris d'Amèrica Central i Amèrica del Sud, amb el 66,64%; en segon lloc, se situa el grup originari del Nord d'Àfrica (Marroc, Algèria, Tunísia, Líbia, Egipte, Sàhara Occidental, Mauritània i Sudan), que representa el 13,24% dels alumnes, i, en tercer lloc, els provinents de l'Europa no comunitària, amb el 8,70% d'alumnes.

Anys de residència a Catalunya

Pel que fa al temps de residència a Catalunya, la mitjana és de prop de 5 anys; el valor màxim és de 64 anys a Catalunya i el mínim, el de les persones que van venir-hi fa pocs dies. Cal destacar que el 18,5% dels alumnes viuen a Catalunya des de fa menys d'un any i que el 21,87% hi viuen des de fa més de 6 anys. Si es relacionen els anys d'estada a Catalunya amb el lloc de naixement, s'observa que els originaris d'Àsia i Oceania i del Nord d'Àfrica són els que tenen una mitjana d'anys de residència a Catalunya més alta, mentre que els grups d'incorporació més recent són els originaris de l'Europa extracomunitària, els nord-americans i els nascuts a Amèrica Central i Amèrica del Sud.

Llengua familiar

Segons famílies lingüístiques, es constata que el 90% dels alumnes parlen alguna llengua romànica; el 5,9%, alguna llengua àrab, i el 4,6%, alguna llengua germànica. Quant als usos lingüístics dins el context familiar, sigui de manera exclusiva sigui juntament amb una altra llengua, cal assenyalar que la més emprada és, amb molta diferència, el castellà, que és per al 74,39% dels alumnes la llengua familiar d'ús habitual. El català és la segona llengua més emprada, amb el 8,5% del total, i, en tercer lloc, se situa l'àrab, usat dins el context familiar pel 5,12% de l'alumnat.

Llengua d'ús habitual a la feina

Entre els actius (=923), el castellà és la llengua d'ús habitual a la feina per al 67,06% dels alumnes, mentre que el català ho és per al 44,64%. D'altra banda, el català i el castellà són llengües habituals en el context laboral per al 12,4% dels alumnes. Per acabar, cal assenyalar que el 7,4% dels actius empren a la feina altres llengües, principalment l'anglès.

Coneixements de català necessaris a la feina

El 63% dels alumnes extracomunitaris consideren que a la seva feina necessiten tenir coneixements de català. Pel que fa a la competència lingüística, al 27% els cal parlar-lo; al 19%, entendre'l, i al 16%, parlar-lo i escriure'l. Cal destacar que el 18% dels actius indiquen que a la feina no necessiten tenir coneixements de català.

Estudis assolits i en curs

Quant als estudis assolits, més del 90,0%

Taula 2. Identificació per tipus de curs

Tipus de curs	Alumnes	% total
Orals inicials	1.523	63,4%
Orals bàsics	392	16,3%
Orals elementals	156	6,5%
Orals i escrits elementals	173	7,2%
Orals i escrits mitjans	83	3,5%
Orals escrits avançats	57	2,4%
No ho indica	17	0,7%
Total	2.401	100,0%

Taula 3. Lloc de naixement dels alumnes

Amèrica Central i Amèrica del Sud	66,64%
Nord d'Àfrica	13,24%
Europa extracomunitària	8,70%
Amèrica del Nord	4,66%
Resta d'Àfrica	3,50%
Àsia i Oceania	3,08%
No ho indica	0,17%

Taula 4. Anys de residència a Catalunya

Anys de residència a Catalunya	Alumnes	% total
Fins a 1 any	908	37,8%
Entre 1 i 2 anys	276	11,5%
Entre 2 i 6 anys	394	16,4%
Més de 6 anys	525	21,9%
No ho indica	298	12,4%
Total	2.401	100,0%

Mitjana d'anys de residència: 5,08 anys

Taula 5. Llengua familiar

Llengua familiar	Nombre	% sobre alumnes
Castellà	1.786	74,4%
Català	204	8,5%
Àrab	123	5,1%
Anglès	84	3,5%
Francès	83	3,5%
Portuguès	58	2,4%
Tamazigt	32	1,3%
Rus	31	1,3%
Xinès	8	0,3%
Wolof	6	0,2%
Altres llengües eslaves	32	1,3%
Altres llengües romàniques	30	1,2%
Altres llengües germàniques	27	1,1%
Altres llengües asiàtiques	17	0,7%
Altres llengües africanes	13	0,5%
Altres llengües	20	0,8%
Total	2.554	
No responen	219	
Total total	2.773	
Total alumnes	2.401	

dels alumnes indiquen tenir algun tipus d'estudi. D'aquests, una dada destacable és que el 44,36% tenen estudis superiors. Els alumnes que han cursat educació secundària o batxillerat constitueixen el 24,7% i els que tenen estudis de grau mitjà, el 10,83%.

Respecte als estudis en curs, el 23,16% dels alumnes estan seguint altres estudis a més dels de català. D'aquest percentatge, el 7,71% correspon a estudis superiors i el 7,04%, a estudis d'idiomes.

Pel que fa als estudis de català, el 22,62% dels alumnes han assistit amb anterioritat a cursos de català per a adults.

Taula 6. Llengua a la feina

Llengua a la feina	Nombre	%
Castellà	619	67,1%
Català	412	44,6%
Anglès	42	4,6%
Francès	16	1,7%
Portuguès	4	0,4%
Àrab	2	0,2%
Rus	1	0,1%
Wolof	1	0,1%
Altres llengües	3	0,3%
Total responen	1.100	
No responen	132	
Total	1.232	
Total actius	923	

Taula 7. Coneixements de català necessaris a la feina

Cap	17,98%
Només entendre'l (escrit o parlat)	19,18%
Entendre'l i parlar-lo	27,74%
Parlar-lo i escriure'l	16,14%
No ho indica	18,96%

Taula 8. Estudis assolits

Cap	2,0%
Graduat escolar	7,8%
ESO, BUP, FP, COU	24,7%
Grau mitjà	10,8%
Superiors	44,4%
Idiomes	1,2%
Oposicions en curs	0,1%
Cursos de català per a adults	2,3%
Cursos de català a distància	0,0%
No ho indica	6,7%

Taula 9. Motius d'inscripció als cursos

Motius d'inscripció	1r motiu	2n motiu	3r motiu
Personals	33,8%	20,9%	11,7%
Professionals	29,3%	19,2%	15,3%
Socials	14,5%	17,0%	28,0%

Còmput de respostes

- ↓ 1r motius personals
- ↓ 2n motius professionals
- ↓ 3r motius socials

Situació laboral

El percentatge d'alumnes que està treballant és del 38,44% i el dels que són a l'atur, el 34,4%. D'altra banda, els estudiants representen l'11,5% de l'alumnat; les mestresses de casa, el 10,8%, i els jubilats, l'1,6%. Per sector de treball, els dos sectors amb un percentatge més elevat entre els actius són el de bars i restaurants (empreses privades), amb un 12,24%, i el de serveis d'empreses privades, amb un 10,29%. Els segueixen el sector sanitari (8,8%) i les empreses manufactureres (7,9%). Si s'analitza per categoria professional, el 20,5% dels alumnes treballen d'operari; el 18,1%, de tècnic, i el 18%, en atenció al públic i vendes. La categoria de directius només aplega el 4,4% dels alumnes actius.

Participació local

El 13,24% dels alumnes formen part d'alguna associació local. Quant al tipus d'entitat, on es concentra el percentatge més alt de participació és a les entitats esportives (44,03%), seguides de les entitats culturals (29,56%). El tipus de vinculació amb l'entitat és majoritàriament com a soci (77,67%) i únicament el 7,55% dels que participen en alguna entitat associativa hi tenen un càrrec directiu, que és exercit principalment en entitats culturals.

Motius d'inscripció als cursos

Els motius pels quals s'inscriuen en els cursos són, segons l'ordre de prioritats, els següents: primerament, els motius personals (per poder parlar o escriure català en les seves relacions personals, per ajudar els fills, etc.); en segon lloc, els professionals (per accedir a un lloc de treball, perquè l'hi exigeixen a la feina, etc.), i, en tercer lloc, els motius socials (perquè és la seva llengua, perquè és normal saber català si es viu a Catalunya, etc.). Si es comptabilitzen el total de motius assenyalats sense tenir en compte l'ordre de prioritats, es constata que el 77,59% dels alumnes indiquen que la motivació per inscriure's als cursos és de caire personal, el 73,3%, professional, i el 68,22%, social.

Així doncs, els motius personals són la principal raó d'inscripció als cursos, tant segons l'ordre de prioritat o preferència com segons el nivell de resposta o menció.

Conclusions

Perfil general dels alumnes extracomunitaris

Es tracta de persones que viuen a Catalunya des de fa un any o més, que tenen entre 15 i 34 anys i que majoritàriament han nascut a Amèrica Central i Amèrica del Sud. A casa parlen habitualment en castellà, tenen estudis mitjans o superiors i no són actius en el mercat laboral. Han assistit a cursos de català de nivell oral inicial o bàsic i el motiu principal d'inscripció són les raons personals.

Des del punt de vista lingüístic, l'ús d'una llengua en l'entorn familiar està determinat pel lloc de naixement, el 90% dels alumnes extracomunitaris parla una llengua romànica o més d'una i la llengua que la majoria d'alumnes extracomunitaris empren habitualment a casa és el castellà. Respecte a l'ús del català, el 8,5% dels alumnes l'utilitzen habitualment a casa, dels quals el 2,7% el parlen dins el context familiar de manera exclusiva.

Alumnes que parlen català a casa

Entre els alumnes que empren el català a casa, bé de manera exclusiva bé juntament amb altres llengües, destaquen els aspectes següents: fa més de 2 anys que són a Catalunya i han assistit en un grau més elevat que la resta d'alumnes a cursos de nivell oral i escrit. Respecte al conjunt d'alumnes extracomunitaris, el percentatge d'actius és més alt, la llengua habitual en el context laboral és el català i consideren que a la seva feina és necessari saber parlar i escriure el català. D'altra banda, presenten un índex de participació associativa més elevat que el del conjunt.

Alumnes que no parlen català a casa

És entre els alumnes de llengua àrab on hi ha un ús més baix del català. Aquest col·lectiu, que agrupa el 5% dels alumnes extracomunitaris, està format principalment per homes originaris del Nord d'Àfrica, que arriben a Catalunya amb un nivell d'estudis de graduat escolar i que no acostumen a seguir altres estudis ni tenen estu-

dis anteriors de català. Presenten una taxa d'atur superior a la mitjana i, entre els actius, la categoria professional que hi predomina és, amb molta diferència, la d'operari. D'altra banda, entre els alumnes de parla àrab es detecta un índex superior a la mitjana dels que esmenten com a raons d'inscripció els motius socials.

Alumnes que empren el català a la feina

La majoria són homes que fa més de 2 anys que són a Catalunya. Tenen estudis superiors, han assistit en un grau més elevat que la resta d'alumnes a cursos de nivell oral i escrit i parlen habitualment el català a casa. Dins d'aquest grup, és important el percentatge dels qui treballen en l'Administració local i en l'Administració de la Generalitat i constitueixen un percentatge significatiu respecte del total els qui ocupen càrrecs tècnics. Consideren que a la seva feina és necessari entendre, parlar i escriure el català i presenten un índex de participació associativa més alt que el del conjunt. El principal motiu pel qual s'inscriuen a cursos de català és el professional.

Alumnes que parlen castellà a casa

Entre els alumnes que empren el castellà a casa, bé de manera exclusiva bé juntament amb altres llengües, destaca el fet que principalment són dones que han nascut a Amèrica Central i Amèrica del Sud. S'hi detecta un percentatge significativament superior a la mitjana general de persones amb estudis superiors i també és significativa la presència d'alumnes que estan estudiant.

